

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R.P. Valerii Reginaldi Bvrgvndi Seqvani E Societ: Iesv,
Praxis Fori Poenitentialis**

Ad Directionem Confessarii, In Vsv Sacri sui muneris ...

Regnault, Valère

Mogvntiæ, 1617

Cap. 18. De causis, quæ debitorem excusant à restitutione,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78322](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78322)

privilegiatis concurrere, qui sint in eadem causa: ut quando plures concurrunt ad eundem nummularium apud quem deposuerunt suam pecuniam. Non enim præfertur is qui in deponendo prior fuit tempore: sed ei pro rata, sicut cæteris soluendum est: & sic de aliis, quando concurrunt habentes privilegia prælationis: neque iure habetur expressum quis sit præferendus. Pro hac regula facit lex Privilegia ff. De rebus autoritate Iudicis possidendis; cuius verba sunt. Privilegia non ex tempore æstimantur, sed ex causa: & si eiusdem tituli fuerint, concurrunt: licet diuersitates temporis in his fuerint.

Nona regula est. Creditori privilegiato, qui iuxta antedicta præponendus est aliis, soluendum esse in totum, non obstante incommodo quod alij sensuri sunt. Hanc Petrus à Nauar. in eod. cap. ult. dubit. 5. exprobat, quod si talis creditor est privilegiatus, habendo rei dominium, aut hypothecam, ius naturæ exigat, ut res ipsa, cuius est dominus, tota ei detur, aut quæ ei assignata est in assecurationem, applicetur ad totaliter ei soluendum: itemque exigat ut ad commune bonum seruetur privilegium, quod legis beneficio fuerit alicui concessum.

248. Cæterum quando nullum est privilegium: sed omnes actiones sunt ex æquo personales, ut eorum quos vocant chirographarios, Medina in Cod. De reb. restir. quæst. 2. dubit. 5. dicto 5. sentit antiquiorem creditorem esse præferendum; nempe illi priusquam cæteris, soluendo debitum. Fundamentum ipsius est, quod qui prior est tempore, potior sit iure ex 54 regul. iuris in 6. Sylu. verò in memorata quæst. versu Post hæc, & ante eum D. Anton. 2. part. tit. 2. cap. 7. § 3. contrarium iudicat: hoc est, debitorem ob solam debiti antiquitatem non teneri alicui tali creditori soluere in totum: sed cuique in eadem causa existentium, debere satisfacere pro rata: atque adeo ob creditorum cumulum, facere priorum partem deterioriorem: quod quidem Petrus à Nauar. in fine eiusdem cap. ultimi approbat, per legem 1. § Ex contratio ff. De separationibus bonorum. Neque obstat citata regula iuris, quia dici potest eam procedere in habentibus ipsam rem sibi hypothecam: ut duæ uxores habent bona mariti ratione dotis acceptæ: & ideo ex eiusdem regulæ præscripto, satisfaciendum est doti prioris matrimonij antequam satisfiat doti posterioris: & ita (ut Sylu. notat in eadem quæst. 5. dict. 2.) filij ex priori matrimonio agentes de dote materna contra nouercam, huic præferuntur. Cæterum videndum erit & sequendum si quid ea de re speciales leges loci disponant: cum autem nihil eiusmodi habetur, tenenda est in praxi opinio posterior ut magis accommodata ad æqualitatem retinendam, quæ in repub. per iustitiam commutatiuam constituitur, suum cuique tribuendo quantum fieri potest.

24. Vltima regula est. Ordinem per præcedentes regulas præscriptum, seruandum esse in conscientia, tanquam ex æquitate naturali (secus si ex falsa præsumptione) ob commune bonum præscriptum. Hanc habent Sylu. & Nauar. ille in sequ. quæst. 7. & hic supra memorato num. 52. Qui inde infert peccare generos, & nurus, de bonis focerorum id accipientes & retinentes quod eis debetur, scientes deberi magis privilegiatis. Vbi nota patrem non habere potestatem dandi filię aliud, quam quod potest sibi seruare, & de quo potest pro libito disponere. Vnde promissio dotis intelligitur sub ea tacta conditione, si ea pertingat ad illud quod patet qui promittit, potest sibi seruare. Neque focer tenetur dotem genero soluere, nisi in quantum potest: quia promissio liberalis, qualis est illa, non tenet, ubi promissum definit esse in promittentis potestate. Infert etiam potest debitorem cognoscenstem statum suum habentem, non posse creditori non præferendo, debitum integrè soluere, ut gratificet ei. Nam postponens ei priores iure, facit his iniuriam: dato quod ea de causa ipsi fraudandi sint debito suo, siue in totum, siue ex parte.

Porro peccatum illud quod committitur transgressione prædicti ordinis, esse mortale, nisi paruitas materiæ, aut probabilis ignorantia iuris vel facti excuset: Petrus à Nauar. expressit in eodem cap. ultimo dubit. vltima. Quamquam (ut de iust. & iure tract. 1. disp. 536. in fine Molina indicat) excusationi locus esse potest ex iusta causa: qualis est quod à Iudice compellatur, aut breui compellendus sit, non sine graui

molestia in litigando, & c. ita à bonorum in expensis faciendis. Et certe cum non obstant debita, quin debitor sit adhuc bonorum dominus, potest ex illis sibi subuenire quando necessitas ipsum urget, neque contrarium creditores velent rationabiliter. Verumtamen, ut idem author addit, tali consulendum est ut eiusmodi incommodo obuiet cedendo bonis quando nulla spes esset ita perueniturum ad pinguiorem fortunam, ut omnibus suis creditoribus plenè satisfacere possit.

CAPVT XVIII.

De causis quæ debitorem excusant à restitutione.

S V M M A R I V M.

- 250 Diuersus à diuersis constituitur numerus causarum excusantium à restitutione.
 251 Inopia excusat quamdiu perseverat.
 252 Conditiones requisitæ, ut remissio creditoris excuset.
 253 Cessio bonorum quomodo excuset.
 254 Causa alia excusans, nempe vitæ periculum, restitutio facta a creditore, in rebus rei debite: & sententia iuris vel iudicij cum duabus conditionibus.
 255 Ingressus religionis quomodo excuset.
 256 Quomodo excommunicatio.
 257 Alia causa: incertitudo creditorum, compositio, & compensatio.
 258 Conditiones necessaria ad licitam compensationem.
 259 Quæ ignorantia excuset à restitutione.
 260 Quomodo excuset, et euentus, quo pari modo res peritura erat apud verum dominum.
 261 Dux alia causa: compensatio per aliquod obsequium, & præscriptio vel iuscapio.
 262 Proposita causa quamdiu durat excusant, ut à restitutione, sic & ab excommunicatione, generaliter lata, non item à lata specialiter.

Et si pro certo habeatur ab omnibus, obligationem præcepti de non retinenda iniquè re aliena, non expectare tempus, sed statim virgere, quandoquidem ea est præcepti negotiati, obligantis pro omni tempore: æquè nihilominus omnes patenter agnoscunt subesse posse nonnullas causas, ob quas excusetur quis à peccato non adimplendo eam ipsam obligationem.

Illæ autem diuerso modo à diuersis numerantur. Namque Caiet. in verbo Restitutio cap. 6. numerat tantum tres generales ad quas reuocentur cæteræ tanquam speciales, Nauar. verò in Euchir. cap. 17. num. 75. & aliquot sequentibus numerat nouem, Medina autem in Cod. De reb. restir. quæstio. 3. proponit duodecim, & demum Greg. à Valent. 2. 2. disput. 5. quæst. 6. puncto 7. adfert quindecim. Ego ad sexdecim constituerim: quarum alix sumuntur ex parte debitoris, alix ex parte creditoris, alix ex parte rei alienæ retentæ, & ex parte publicæ potestatis. Duodecim primas eo ordine tradam quo Medina loco citato:

Prima igitur causa excusans à restitutione, est inopia; seu cum quis non habet actum, unde restituat, nec probabile est posse propria industria vel labore, aut aliter acquirere. Tunc enim, ut habet Couarr. ad reg. Peccatum par. 1. num. 2. receptissimum est à restitutione debitorum excusari: quia nemo ad moraliter impossibile obligatur: neque tenetur ad id, quod proprias vires excedit: atque adeo cum ex impotentia debitoris detentio reddatur inuoluntaria, tunc sufficit coram Deo, debetque sufficere coram hominibus voluntas parata ad satisfaciendum. Intelligendum tamen est istud, quamdiu debitor in ea necessitate manet: quia si ad pinguiorem fortunam postea venerit, tenebitur tunc ad restitutionem à qua hæc causa excusat, non quidem tollendo obligationem, sed impediendo ne peccetur illius transgressione.

Secunda causa est, remissio creditoris siue expressa, ut quæ indicatur verbis: siue etiam tacita: ut quæ probabilibus indicibus comititur. Quando enim creditor debitum remittit debitori suo: quia talis remissio donatio quædam est, quæ rei donatum transferitur, hic ab obligatione restituendi liberatur: etiam si

am si non habuerit propositum restituendi, peccatque non habendo. Ita notat Medina causa 2. Syl. restit. 7. qu. 2. Couarr. ad Reg. Peccatum, 2. part. in initio numero 5. Nauar. ca. 17. n. 77. & Calet. in verb. Restitutio cap. 7. Ratio est, quod totum id negotium pendeat ex libera voluntate remittentis. Tres tamen oportet adesse conditiones, vt eadem remissio sit valida. Prima, vt non sit iure prohibita, sicut est in trib. casibus: quorum primus habetur in cap. Statutum *Dere-* *scripi* in 6. quando Iudex delegatus à Sede Apostolica accipit munera contra prohibitionem illic factam §. Insuper, & sequi. vbi legi potest. Nam tunc remissio eius qui munus dedit, non prodest ad liberandum ab obligatione restituendi: vt ibidem exprimitur in §. Si quid, & sequi. Secundus habetur in Clem. 2. De hereticis: quando Inquisitores hereticorum iniuste munera extorquent, vel bona Ecclesiastica confiscant. Tertius habetur in cap. 2. & 3. De censibus in 6. tenduatus in Concil. Trident. sess. 24. cap. 3. De reformatione: quando visitatores Ecclesiarum ab eis accipiunt aliquid, etiam in munus quocumque modo oblatum, præter sumptus qui necessarii sunt ad vitam, illis diebus quibus visitant: teneantur etiam ad restitutionem sic accepti faciendam intra mensem: alioquin si Archiepiscopi sint, vel Episcopi; eis interdicitur ingressus Ecclesiarum. Sin inferiores sint, suspenduntur ab officio & beneficio, quousque de duplo Ecclesiis ipsis grauatis plenariam satisfactionem impendant: nulla eis in hoc remissione liberalitate seu gratia valitura; vt in fine citati cap. 2. textus habet. Addi potest iisdem casibus ex Concil. Trident. in sequen. cap. 12. canonicum qui non interest diuino officio, si distributiones accipiat, ita teneri ad restitutionem; vt ei non profit remissio cæterorum quibus illæ accrescunt.

Secunda conditio est: vt remissio fiat ab illo qui potestatem habet remittendi. Non enim satis est si remittant vxor, filius familias, pupillus, aut furiosus qui donare non possunt. Tertia est, vt remissio sponte, libereque fiat: quam libertatem impediunt vis, ignorantia, & metus: ita vt inualida sit remissio cum sit violenta; vt quando potentes renunt soluerre mechanice, aut mercatoribus; vel quando creditori tot in sollicitanda solutione exhibentur molestiæ, vt cogatur remittere vnâ partem debiti ad aliam partem obtinendam. Vbi nota ex Calet. Med. Couarr. & Nauar. locis antea citatis, sufficere quod remissio sit absoluta libera & absque admixtione inuoluntarij, etiam si creditor precibus debitoris vel alterius personæ ad eam inducatur, nec offeratur pecunia præsens quam accipiat in solutionem si libeat: nisi forte preces tam importunæ essent, quod mallet quis sua re carere, quam tantâ importunitate sollicitari; tunc enim redemptio vexationis potius, quam libera remissio censetur. Item cum interuenit ignorantia, eaque talis quæ sit principalis causa remissionis; vt quando quis debitum remittit alicui, quia putat ipsum esse pauperem, cum teneat diues sit, neque remissio sit si diuitem esse sciussit. Ac denique cum metus interuenit. Nam in conscientia omnis ille metus (etiam si ex Nauar. in Enchir. c. 17. n. 4. minor sit, quam ad eam inualidandam, forum externum requirat) qui est principalis causa remissionis: efficit eam inualidam: dum modo tamen in eum finem, hoc est, vt remissio fieret, sit incussus, idque iniuste. Quod addo quia ille qui debitum alicui remittit timens ne ipsum accuset, quando iuste potest, nequit repetere id quod remisit: quia talis remissio est valida, tanquam voluntaria. Hoc notans Nauar. in eod. cap. 17. n. 14. duo addit. 1. obiter notanda pro antecedentibus. Præter est in eterno iudicio (secus quam interno) paria censeri, sponte consentire; & per metum letitiam consentire. Postèrius est blanditijs nequaquam impedire libertatem, quæ requiritur ad remissionem validam. Cæterum locum habere iustissimi modi excusationem, etiam in usuratio quoad usuras, Couarr. ad regulam Peccatum 2. part. initio, n. 5. expressit pluribus aliis in eadem sententiam citatis.

Tertia causa: Cessio bonorum: de qua titulus habetur Cod. Qui bonis cedere possunt, & ff. De cessione bonorum. Ea autem est vis illius ex lege 1. Cod. eodem: vt si bonæ fidei debitores soluendo non sint, liberentur à carcere, & talis potestatis iuris, si cedant omnibus bonis suis, & ea relinquunt arbitrio Iudicis distribuenda creditoribus, secundum ordinem restitutionis expositum in præceden. cap. Neque si aliquid

acquirant post eam cessionem, possit eis auferri quando necessarium fuerit ad suam vel suorum sustentationem, ex lege. Is qui bonis, & lege Qui ff. De cessione bonorum: & Instituti §. 1. actionibus. Quod si postea venerint ad pinguiorem fortunam, tenebuntur id restituere, quod non potuit ex bonis ipsorum prius restitui; ex lege 1. & lege Cum & filii familias Cod. Qui bonis cedere possunt: quasi debitum per cessionem bonorum consopiat quidem, donec ventum sit ad pinguiorem fortunam: non tamen omnino extinguatur. Quamuis autem Nauar. in sequenti num. 86. existimet cessionem bonorum causam esse à restitutione excusantem in foro tantum eterno, non item in foro conscientie: probabilius tamen videtur, quod Sotus in 4. De iust. & iure & Couarr. lib. 2. Var. resol. ille quæst. 7. in fine & hic cap. 1. num. 6 sentiant habere etiam locum in conscientia. Nam lex humana potest priuare particulares bonis propriis, quando id publica utilitas exigit: sicut facit præscriptio, & usucapio: ac proinde qui bonis cessit, liberatur in conscientia (pro quo facit etiam cap. Odoardus De solutionibus & cap. 2. De pinguioribus) ab obligatione restituendi donec veniat ad pinguiorem fortunam: sub qua conditione lex illum à restitutione liberum facit. Hocque procedit ex Couarr. loco cit. etiam si bonorum cessio facta sit cum aliqua ceremonia ignominiosa: vt v. g. sedendo in loco publico cum torbe imposito capiti. Nam talis poena non infligitur ei vt liberetur omnino à solutione; sed vt plectatur culpa quam censetur admisisse, contrahendo debitum cum esset impotens ad solutionem.

Quarta causa, est periculum vitæ (nempe quia interficitur, aut fame peribit, vel grauitè vulnerabitur aut infirmabitur) cum quo ex communi Doctorum consensu, teste Petro à Nauar. lib. 4. restit. cap. 4. nu. 19. debitor non tenetur restituere alienum, et si illud iniuste acquisierit. Ratio est; quia in eo casu iustitia non le ditur, cum creditor non possit rationabiliter inuitus esse, si proximus ad tale damnum vitandum restitutionem ei faciendam differat, vel omnino omitat, eadem causa semper manente. Namque lex charitatis obligat illum etiam de bonis iis quæ possidet, vitæ alterius conuulere, cum iactura rei familiaris; iuxta antea dicta lib. 4. c. 20. sect. 3. agendo de obligatione faciendi elemosinam. Itaque ea quibus quis indiget grauitè ad conseruationem vitæ suæ & suorum, non tenetur restituere: Dixi, & suorum; quia idem ius est illorum vitam conseruandi ac propriam. An autem differri possit restitutio creditori aut aliis nocitura, in seq. exponetur.

Quinta causa, est solutio facta creditori vel creditoribus creditoris: de qua iam sufficienter in præced. cap. 13. sect. 2. dictum est.

Sexta causa, interitus rei debite; si debebatur ratione rei iuste acceptæ. Quæ causa iam est satis nota ex dictis in præced. cap. 3.

Septima causa est; sententia iuris seu Iudicis, legum auctoritatem ac naturalem æquitatem secuti, atque adeo ferentis eam leuato eiusdem iuris ordine, ex sufficienti sententia: non autem ex sola præsumptione, vel falsa testium depositione: Ratio esse potest, quod ita fieri expediat bono communi. Requiritur verò vt eiusmodi sententia non modo permittat non restituere (vt fit quando negatur repetitio, aut non conceditur actio in foro exteriori) sed etiam vt rei dominium transferat in debitorem. Idque, vt habet Medina in explicatione huius causæ, propter aliquam iustam rationem: vt propter iniuriam tali multa dignam, quam à creditore passus est debitor; aut quia iste vsu cepit aduersus illum.

Octaua causa, est ingressus religionis. Nam cum quis religionem ingreditur, debet cedere bonis suis; & postquam cesserit liber est ab obligatione restituendi. Ac quamuis manendo in sæculo posset suo labore & industria omnibus suis creditoribus satisficere successu temporis: tamen si hoc longum esse oporteat cum periculo salutis; ac damni spiritualis; in fauorem religionis & animæ permissum est vt possit statim religionem ipsam ingredi: factâ modo supra posito bonorum omnium cessione; ex D. Thom. 2. 2. quæst. vlt. art. 6 ad 3. & ex multis aliis, quos refert & sequitur Petr. à Nauar. in seq. nu. 91. Adde id procedere siue quis ex delicto, vt ex

furto vel rapina siue ex contractu, & ex mutuo vel emptione: siue ex promissione, aut voto vel iuramento sit obligatus ad soluendum. Probatum verò quia nemo tenetur rem alterius restituere, cum magno suo dispendio in bono altioris ordinis (quale est spirituale respectu temporalis, & maxime salus æterna, respectu diuitiarum terrenarum) præsertim cum nõ habens actu bona, nec existens in propinqua potentia ad habenda censetur moraliter impotens ad soluendum. Contraria autem sententia Mediæ in expositione huius causæ, Nempe quod male agit debitor qui in saculo posset creditoribus satisfacere, si per ingressum religionis se impossibilitet ad satisfaciendum; rationibus nititur quibus sufficienter persuadetur: eam (nisi obster interueniens grauis necessitas spiritalis) præcedenti præferendam esse in praxi. Nam vt cæteras taceam quas habet Lud. Molina De iustitia & iure tract. 2. disput. 758. constat id quod est præcepti, præferendum esse in praxi, ei quod est tantum consilij. At debitum soluere suo tempore creditori, est præcepti iuris naturalis; & religionem ingredi, tantummodo est consilij. Illud igitur huic præferendum est in praxi. Accedit quod creditori perinde fiat iniuria, quando ipso rationabiliter inuito nõ soluitur ei iuste sibi debitum, ac cum aliquid ei furando surripitur: neque is magis teneatur debitori ad ingrediendam religionem debitum remittere, quam ei parem summam tali nomine numerare.

Quocirca debitor non est liber relinquendus sed compellendus debitis satisfacere: maxime ne religio impedimẽtũ iustitiæ, & fraudis ac iniquitatis occasio exiliat, aut existeret appareat. Quotamen non obstante, si quis mancipet se religioni debitis non solutis, uaditio erit valida, si persona sit sui iuris perinde ac si rem aliam donasset postquam in sua potestate, etiam si peccet ea donatione, reddendo se impotentem ad soluendum suo creditori. Quod verò nihilominus teneatur in monasterio laborare ad lucrandum quod soluat (quidquid contraria: Sylu. Religio 2. quæst. 4.) ratio hæc suadet: quia cum debitor iure naturali teneatur soluere suo creditori, nõ liberatur à tali obligatione per votum nuncupatum Deo: cui gratum non est id, quod exhiberi nequit quia admittatur aliquid iuri naturali repugnans: prout repugnat omisso solutionis iusti debiti cum ad eam faciendam licita se offert via. Id tamen cum Raynero cuius Syluester loco citato meminit, senserim temperandum, vt debitor non debeat ideo diuinum officium negligere: aut à regulari obseruantia abstrahi cum suo spiritali notabili damno & aliorum scandalo.

256. Nona causa, est excommunicatio, non quidem debitoris qui ex sua malitia commodum reportare non debet ex cap. Intelleximus De iudiciis; sed creditoris, idque in duobus tantum casibus ad quos non extenditur priuilegium Extravagantis Ad curanda de qua egimus l. 1. cap. 9. scilicet posterior: nempe cum creditor est excommunicatus nominatim aut ob notoriam Clerici percussione: quia in alijs casibus, per dictum priuilegium licitum est cum excommunicato communicare. Immo nec in illis duobus, excommunicatio liberat omnino à restitutione: sed tantum quamdiu creditor manet excommunicatus. Nam statim ac ille fuerit ab eo vinculo absolutus, obligatio restituendi tenetur. Adde nec certum esse an talis causa sit sufficiens. Etenim quod non liberetur quis ab obligatione iustitiæ, quam habet reddendi rem alienam ei cui debetur in excommunicationem lapsa, pluribus pro se citatis contra Adrianum ac nonnullos canonistas Couar. docet ad Regulam Peccatum 1. par. num. vltimo. Idque non minus probabile esse quam contrarium habet Molina De iust. & iure tract. 2. disput. 758. Et ratio est, quia si debita tantum ex charitate & pietate, reddi possunt excommunicato, iuxta cap. Quoniam 11. quæst. 3. possunt maiori ratione reddi debita ex iustitia, iure naturali.

257. Decima causa est, Inereditudo creditorum. Cum enim creditores cognosci nequeant, res restituenda pauperibus, vt traditum est in præced. cap. 4.

Vndecima causa est, compositio, vel dispensatio Prælati, quæ ordinariè ad Papam spectat. Sic autem accipi debet hæc causa vt non habeat locum si debita certos habeat dominos. Nam tunc nemo potest componere vel dispensare super ipsidem, nisi in casu in quo verus talium bonorum dominus potest illis priuari ob scelera sua, vel ob reipub. necessitatem

Ratio est quia Princeps neque dominus, neque dispensator est bonorum suorum subditorum: sed solum defensor iuris vniuersalisque, & criminum Iudex & vindex. Itaque tunc deum causa propofita locum habet, cum bona debita pertinent ad incertos dominos, secũdum antedicta in eod. cap. 4.

Duodecima causa est, Compensatio, vel deductio iuxta cap. Bona fides, §. Sanè, De deposito: hoc est, quando debitor retinet debitum, eo quod si tantumdem ei à creditore debeat. Aque si retineat totum illud quod ei debetur, dicitur compensatio: sin vnã tantum partem, dicitur deductio.

In hac autem re ad vitandum peccatum, præter eam quæ in cit. ca. habetur (vt scilicet debitum quod retinetur non sit res deposita, quoniam contra bonam fidem est, rem depositam retinere) obseruandæ sunt sex illæ conditiones quas passim authores notant obseruandas esse; vt is non committat factum qui ab alio accipit rem ipsius occultè.

Prima est, vt ei certò constet rem sibi debitam esse ex iustitia. Vnde si debitor dubitet, an creditor sibi tantumdem debeat, quantum se illi debere nouit: non potest compensatione vt: quia melior est conditio possidentis. Item si sciat sibi tantum ex gratitudine deberi cum ipse debeat ex iustitia. Oportet enim parem esse virtusque conditionem. Vnde intelligitur famulos non posse ex bonis dominorum occultè accipere in compensationem; eo nomine, quod stipendia sua sint infimo minorã: nisi reuera constet iudicio prudentis id ita esse: neque lege tantum gratitudinis, sed & iustitiæ plus ei deberi: ad quod diiudicandum, quæ habet Nauar. in Enchir. cap. 17. num. 109. & alii sequen. vsu esse possunt.

Secunda conditio est, vt necessitas adsit, hoc est vt non possit quis alia via rem suam habere; aut certe non sine magnis expensis, cum res modica sit, aut absque notabili molestia, vel amissione beneuolentiæ, & fauoris: qua conditione interueniente locus est compensationi: siue res hinc inde debita, eiusdem sint rationis, siue differentis: dummodo is qui eiusmodi compensationem vitatur, suo debitori satisfaciatur, si forte inde aliquid interesse patiat: vt etiam Medina in explicatione huius causæ ante primum dubium docet. Id quod extendi potest ad delicta hinc inde commissa: quæ cum paria fuerint; iniuriam per ea illaram tolli iuxta compensationem, habetur ex cap. penult. & vltimo De iniurijs.

Tertia conditio, ne alij detrimentum patiantur, vt serui eius à quo res accipitur, vel alij qui debeant talem rem custodire, vel is ipse à quo accipitur adhuc restituat à se debitum. Nemo enim locupletari debet cum alterius iniuria ex regula 48. iuris in textu.

Quarta conditio, vt caueat ne plus accipiat quam suum sit sed vel rem eandem numero, vel certè æquivalentem. Quinta, ne periculum sit, quod tota res patefiat, ipseque ideo fame detrimentum vel vitæ dispendium patiatur. Sexta, ne ea ratione exponat se alicui periculo peletandi, aut aliter peccandi.

Aduerte autem circa memoratum Canonem Bona fides, ipsum non obfistere quominus si res deposita ignoraretur ab alijs, & adesset sex istarum conditiones, debitor possit illam retinere in compensationem. Et ita cum is qui rem depositam mortuus est, ne hæredes quidquam sciunt de deposito; ille qui rem depositam habet, potest sibi eam retinere quando nequit alio modo compensationem obtinere eius quod sibi iuste debetur parisi valoris. Ratio autem cur ille Canon non obfistat, quod ex glossa ad verbum Contra, is spectat ad forum externum in quo locus est præsumptioni, aut si ad internum quoque pertineat, in malam fidem in eo qui depositum retinet præsumat in esse, seu reuera, seu aliorum existimatione: ita vt ratione saltem scandali, nequeat tale quid fieri. Quod cum ita sit: si absint mala fides & scandalum concurratque conditiones antedictæ, poterit in tali casu turba conscientia retineri depositum in debiti iustam compensationem. Quæ est doctrina Sylu. in verbo Furtum quæst. 12. & 13.

Hic occurrat dubium quod idem Sylu. tangit An liceat tibi vim adferre debitori, si aliter nequeas rem tuam obtinere. De quo videntur tria statuenda.

Primum est, non licere absolute: quia talem vim inferre spectat

spectat ad magistratum: cuius auctoritatem sibi usurpare, nō licet. Secundum est, si ob exortam perturbationem Reipub. aliter rem tuam in sua specie extantem, vt equum, vestem, &c. nequeas recuperare: nō esse improbable, quod possis eam, vi etiam adhibita auferre: cum in eo non videatis propriē aggressor esse, sed rei defensor, ac propulsator iniuriæ, quæ tibi iniquē infertur. Tertium est, si res tibi debita nō extet in sua specie, te non posse prædicto modo aliam pro ea tibi vindicare: quia cum non sis talis rei dominus, debitor cuius illa est, ius habet restituendi tibi si nitaris illam vi auferre: tunc censetur aggressor, tanquam iniuriens rem alienam: & ille defensor, tanquam sibi censurans suam.

259. Decimatercia causa, est ignorantia probabilis siue iuris siue facti, ex Nauar. in Enchir. cap. 17. num. 82. quæ illustratur exemplo eius qui emit rem alienam ab eo, qui vi detur fidelis & probus. Nam existimans eam esse illius, cum non sit, laborat probabili ignorantia facti: cum vero consulit viros doctos super aliquo contractu, vel obligatione ad restitutionem; qui respondeat illam esse licitam, & hanc nullam esse: cum tamen contratio modo res se habeat: tunc laborat, probabilis ignorantia iuris. Non est autem excusatio si ignorantia fuerit etiam: qualis censetur esse illius qui rem aliquam emit ab homine nullius fidei, vel indoctos tantum consulit de contractu quem vult inire.

260. Decima quarta causa est euentus, quo res debita eodem modo apud creditorem peritura erat, quo periret apud creditorem: tunc enim nullum fit creditori præiudicium per non solutionem, cum non habeat minus in fortuna bonis quam alioqui esset habiturus, si res ante interitum reddita esset; dempta utilitate si quam ex re ipsa ante interitum restitua. percepisset. Ad quam utilitatem compensandam morosus debitor tenetur: sicut & ad restitutionem rei, si verus dominus eam habitam venditurus erat ante interitum. Vide dicta in præced. num. 47. Et adde ex Petro à Nauar. lib. 4. Dere. situt. cap. 1. num. 26. si post tempus quo res peritura erat: apud verum dominum, pereat apud iniustum detentorem, etiam casu fortuito, eam restitui debere: alioqui. n. omnibus qui ad subueniendum incendiis, naufragiis aliisque huiusmodi damnis concurrunt, liceret furripere quod vellent, dicendo se non peccare, eo quod tales res essent apud verum dominum periturae. Id autem est contra rationem: quia vbi cumque res salua consistit, domini est, & ei reddenda: ita vt illam retinēs, ipso iniusto, furti reus sit: perinde ac si illa reddita, veller eodem iniusto, iterum sibi usurpare. Nam possidetet illam, cuius dominium alter a se nunquam abdicauit, non amplius expositam periculo.

261. Decima quinta causa, est re compensatio facta creditori per aliquod commodum æquiualens ei collatum: vt per procuracionem beneficij pro eo; non quidem Ecclesiastici vt reddere monet Nauar. in Enchir. cap. 17. nu. 81. quia hoc vel gratis datur, & tunc non potest auferre obligationem restituendi; vel datur tanquam pretium temporalis debiti, & sic simonia committitur: sed beneficij secularis, vt Notarij vel alterius similis, quod potest pecunia vendi.

Decima sexta causa, sūt præscriptio & vsucapio, inter quas differentia constituitur communiter, quod hæc sit bonorum mobilium & illa immobilium item, & hæc triennio compleatur, illa multo plures annos requirat cum aliquot conditionibus, quas nimis longum esset hic persequi, ideoque peculiarare de ea caput proxime sequens subiiciemus per modum appendicis ad præsentem tractatum.

262. Ceterum propositis causis interuenientibus, sicut peccatum non est restitutionem ad tempus differre: ita nec est, nunquam restituere, si ex nunquam cessent. Nec enim ratio est, cur quis hodie magis quam cras excusetur, eadem rationabili causa excusationis perseverante, vt rectè argumentatur Petrus à Nauar. lib. 4. Dere. situt. cap. 4. numero 5. Cui adde, quod quando (vt solet frequenter) excommunicatio fertur in non soluentes debita, vel non restituentes: si quis indubitanter per aliquam ex iisdem causis, excusetur ad restitutionem, ipsum non ligari coram Deo; sique excommunicatio sit generalis, & res lateat, nihil teneri facere; neque opus esse, vt non restituens compareat coram Iudice; sed potest id omnino dissimulare. Sin autem excommunicaretur nominatim, resque cognosceret ab aliis; debe-

re coram Iudice comparere, & declarare causam iustam quæ habet non restituendi; alioqui incurreret in excommunicationem, non quidem quia non restituit, sed qui non parer Iudici, prout tenetur ad vitandum scandalum aliorum, qui pro contumaci, & inobediente ipsum alioqui habent. Adde etiam non esse reum perituri si aliter excusatum, si sub iuramento interrogatus à Iudice, Nam tam rem accepit vel habeat; neget mente subintelligendo se non accepisse, vel habere eo modo quo idem Iudex intendit: nempe iniuste, usurpandove sibi eam non debitam ex iustitia. De quibus Nauar. in Enchir. cap. 17. num. 114. 115 & 116.

CAPVT XIX.

De quaestionibus qua mouentur circa debitoris excusationem à restitutione.

SVM MARI VM.

- 263. Restituitio excusatur qui nihil habet, aut qui per eam redigetur ad extremam necessitatem.
- 264. In extrema necessitate potest debitor seipsum preferre creditori; non item in aliis necessitatibus, quæ pares fuerint in vitroque.
- 265. Notabile damnum debitoris securum ex restitutione excusare ab hac statim faciendâ, quidam negant: sed videtur concedendum cum a iis.
- 266. Regula notanda pro confirmatione.
- 267. Periculum peccandi excusat ad restitutionem statim faciendâ; non tamen omne.
- 268. Differri potest restitutio, quando debitor ex ea magnum sentiret damnum, & creditor solummodo modicum.
- 269. Quid tamen non procedit cum debita fuerint magna.
- 270. Lucrum faciendum à debitore non excusat ipsum à restitutione, nisi id sit in commodum creditorum.
- 271. Dilatio restitutionis non est licita, si vergat in detrimentum creditoris: in re quando sufficere possit propositum seruandi ipsum indennem.
- 272. Debitor non tenetur restituere, cum propria fama detrimento notabili.
- 273. Cum modico autem, si debitum sit magnum, teneri videtur.
- 274. Adultera non tenetur manifestare delictum suum si aliter impeditur ne spurius succedat in hereditate: aut si tali manifestatione nihil profuturum sit.
- 275. In casu quo spurius matri credere tenetur, cedere debet legitimis hereditatem, nisi legitime præscripsit.
- 276. Adultera tenetur crimen suum detegere, cum detrimentum fame quod inde accipit, adequat, aut non multum excedit illud, quod si legitime alioqui patieretur.
- 277. Cui damnus si in totum obuiare nequit, debet qua ex parte potest.
- 278. Adulter ad restitutionem tenetur sicut adultera.
- 279. Facienda est restitutio hosti: alii in quo spurius exponitur: & quod de adultera dicitur; dicendum est quoque de ea, quæ alienum supposuit.
- 280. Differri potest restitutio, cum creditor id quod sibi debeat, exigat ad nocendum alteri. Id quod patitur aliquam exceptionem.
- 281. Differri item potest cum redandare in damnum boni communis.
- 282. Et cum creditor exigat ad damnum sibi met inferendum.
- 283. An cum ad peccatum aliquod perpetrandum exceptis nonnullis casibus.
- 284. Quando possit, & quando non debeat restitutio differri sine facultate creditoris.
- 285. De quaestione an debitor teneatur restituere cum non potest, nisi ex idendo ex suo statu, sententia opposita.
- 286. Tenetur cum debita fuerint contracta ex iniusta acceptione; non item cum ex iusta: nisi obstat creditoris necessitas, aut ille ideo non sit soluendo, quod consumperit si gressu suas opes.
- 289. Ratio talis doctrine.
- 288. Leges ei non aduersantur.
- 289. Quædam aduerenda circa eandem rem.
- 290. Quando is qui se solutum iurauit, possit vel non possit vti compensatione.